

Buxbaumiella 124

tijdschrift van de bryologische en lichenologische werkgroep

Over Buxbaumiella

Buxbaumiella is het tijdschrift van de Bryologische en Lichenologische Werkgroep van de KNNV (BLWG). Het bevat o.m. verslagen van excursies van de werkgroep en artikelen over inventarisaties en taxonomische, ecologische en beheersmatige aspecten van mossen en korstmossen met de nadruk op Nederland. Buxbaumiella verschijnt drie keer per jaar (januari, mei en september). Nummers ouder dan twee jaar zijn terug te lezen op www.natuurtijdschriften.nl.

ISSN 0166-5405

Over de BLWG

De Bryologische en Lichenologische Werkgroep van de KNNV is opgericht in 1946 en vormt het bindend element voor alle mensen in Nederland met interesse voor mossen en korstmossen. Meer informatie over de vereniging is te vinden op www.blwg.nl.

Bestuur en bureau

Voorzitter

Wilmar Remmelts, Den Haag, 06-50488776
wilmar.remmelts@blwg.nl

Secretaris

Jan Pellicaan, De Kievit 21, 3921 CX Elst UT, 0318-823559
pellicaan@casema.nl

Penningmeester en ledenadministratie

Hans Toeteneel, Voorstraat 20, 2685 EM Poeldijk, 06-51077222
penningmeester@blwg.nl
Bankrekening NL06INGB0002753451; BIC: INGBNL2A
t.n.v. Bryologische Werkgr KNNV, Poeldijk

Coördinator activiteiten

Koen Verhoogt, Bennekom, k.verhoogt@live.nl

Redacteur Buxbaumiella

Dick Kerkhof, Buitenstad 67, 4132 AB Vianen, 06-51042553, dkerkhof@xs4all.nl

Contactpersoon redactie Lindbergia

Heinjo During, Vijverlaan 14, 3971 HK Driebergen, 0343-520013, h.j.during@uu.nl

BLWG-bureau: projecten, databank, website

Laurens Sparrius, Hollandse Toren 40, 3511 BN Utrecht, 06-54984683,
sparrius@blwg.nl
NDFP-validatie, NEM, publiciteit: Henk-Jan van der Kolk, henk-jan@blwg.nl

Copyright © 2022 BLWG. Alle rechten voorbehouden.

Omslag: *Oude, rijk begroeide muur van de Hofpoort te Vianen, overblijfsel van kasteel Batestein. Foto: Dick Kerkhof.*

Grote diversiteit korstmossen in de Hortus Botanicus te Leiden

Harold Timans

Inleiding

De oudste botanische tuin van West-Europa is een Nederlandse: de Hortus Botanicus Leiden. Deze tuin draait al sinds 1590 mee. De tuin herbergt een grote hoeveelheid verschillende substraten en kleine landschapjes die bedoeld zijn om verschillende plantensoorten te kunnen huisvesten. Enkele bijzondere plantensoorten hebben zich spontaan gevestigd, zoals bijenorchis (*Ophrys apifera*) en hondskruid (*Anacamptis pyramidalis*). Informatie over welke wilde mossen en korstmossen er in de tuin groeien bleek nauwelijks te bestaan terwijl de variatie aan (oude) microklimaten doet vermoeden dat er veel soorten kunnen groeien. De weinige losse waarnemingen die er zijn geven al snel aanleiding om nieuwsgierig te zijn naar meer. Zo vond André Aptroot in verschillende jaren bijzondere soorten als schaakbordje (*Aspicilia verrucigera*), bruin hunebedschildmos (*Xanthoparmelia loxodes*) en zonnetjesschildmos (*Xanthoparmelia mougeotii*) op granieten keien in de Sieboldtuin, een kleine Japanse gedenktuin gewijd aan de beroemde natuurhistoricus Phillip Franz von Siebold. Ook werd in 2017 door Maarten Costerus het bijzondere waaiermos (*Hypopterygium tamarisci*) gevonden dat welig groeit op enkele kalkstenen, een soort die tot dusver in Nederland alleen gevonden is in kassen of daaruit verwilderd is (Engelshoven & Van der Pluijm 2021). De herkomst van de soort is niet zeker, vermoedelijk is zij aangevoerd maar de Hortus kon dit niet bevestigen.

Ondanks deze bijzondere waarnemingen is van een volledige inventarisatie nooit sprake geweest. Het leek me nuttig en interessant dit wél te doen. Een aanvullend studieprogramma naast mijn biologiestudie te Leiden gaf gelegenheid om in samenwerking met de Hortus een inventarisatie uit te voeren waar ik studiepunten voor kon krijgen. Enkele velddagen bleken genoeg om de meeste soorten te vinden. Het was de moeite waard. De tuin blijkt een schat aan soorten van verschillende microklimaten te huisvesten. Hier worden de meest bijzondere vondsten bespro-

ken en wordt een mogelijke verklaring voor de diversiteit besproken.

Methode

De opzet van de inventarisatie was eenvoudig. De tuin werd in ongeveer vijf delen verdeeld. Bij elk bezoek werd elk vak nauwkeurig onderzocht op alle voorkomende korstmossen. De veldbezoeken vonden plaats in 2021 tussen april en augustus. Enkele soorten werden verzameld voor microscopische controle. Van alle soorten zijn de vondsten opgenomen in de NDFE.

De eerder genoemde Sieboldtuin bevat enkele grote granieten stenen die rijkelijk begroeid waren. Deze stenen zijn deels aangevoerd uit Zweden en deels vanuit de deltawerken, en deze laatste kwamen weer deels oorspronkelijk uit België. Henk-Jan van der Kolk hielp tijdens een bezoek mee met het in kaart brengen van de lastigere steensoorten.

Resultaten

In de eindlijst ontbreken soorten die niet bevestigd konden worden door microscopische controle of waarvoor te weinig overig bewijs geleverd was. Een uitzondering hierop is schaduw-dambordje (*Aspicilia laevata*), dat deel uitmaakt van een lastig soortcomplex, waardoor een zekere determinatie lastig is.

Een groep van korstmossen, de schriftmossen (*Alyxoria* en *Opegrapha*), is slecht onderzocht. Ze werden meerdere keren gevonden en zeker is dat op zijn minst twee soorten naast de zekere vondsten gevonden zijn. Omdat microscopische zekerheid ontbreekt, zijn deze als cluster (*Alyxoria/Opegrapha*) opgenomen in de lijst.

Tabel 1 toont alle 111 gevonden soorten. Hierbij is de status 'zeldzaam' of 'zeer zeldzaam' zoals vermeld bij het 'Basisrapport voor de Rode Lijst korstmossen' (Aptroot et al. 2012) weergegeven met een afkorting (zeldzaam = 'z', zeer zeldzaam = 'zz').

Tabel 1. Alle gevonden soorten. Soorten met een zeldzame (=z) of zeer zeldzame (=zz) status zijn aangegeven met een kleurmarkering. Van de zeven zz-soorten waren *Cladonia cariosa* en *Verrucaria elaeina* nieuw voor de provincie Zuid-Holland. *Thelocarpon lichenicola* was slechts 1 x in de provincie gevonden in 1979. *Aspicilia laevata* is beslist aangevoerd. Onder de twaalf z-soorten zijn drie korstmosparasieten zonder Nederlandse naam. *Hymenelia prevostii* was sinds 1981 niet meer in de provincie gevonden.

Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam
Alyxoria demutata (zz)	Witberijpt muurschriftmos	Flavoparmelia soledians	Groen boomschildmos
Alyxoria/Opegrapha spec.	Schriftmos	Flavoplaca citrina	Gewone citroenkorst
Amandinea punctata	Vliegenstrontjesmos	Flavoplaca flavocitrina	Valse citroenkorst
Anisomeridium polypori	Schoorsteentje	Flavoplaca limonia	Lichte citroenkorst
Aquacidia trachona (zz)	Rivierknoopjeskorst	Flavoplaca rudera	Kerkcitroenkorst
Arthonia phaeophysciae (z)		Gyalolechia flavovirescens	Betoncitroenkorst
Arthonia spadicea	Inkspatkorst	Hymenelia prevostii (zz)	Roze kalkporie
Aspicilia laevata (zz)	Schaduw-dambordje	Hyperphyscia adglutinata	Dun schaduwmos
Athallia cerinella (z)	Klein boomzonnetje	Hypotrachyna revoluta	Gebogen schildmos
Bacidia arceutina (zz)	Bleke knoopjeskorst	Jamesiella anastomosans	Aspergekorst
Bacidina adastrata	Fijne knoopjeskorst	Lecania cyrtella	Boomglimschotelkje
Bacidina caligans	Kalkknoopjeskorst	Lecania rabenhorstii	Steenglimschotelkje
Bacidina sulphurella	Boomvoetknoopjeskorst	Lecanora albescens	Kalkschotelkorst
Botryolepraria lesdainii (z)	Groene poederkorst	Lecanora barkmaniana	Ammoniakschotelkorst
Buellia griseovirens	Grijsgroene stofkorst	Lecanora campestris	Kastanjebruine schotelkorst
Caeruleum heppii (z)	Klein steenschubje	Lecanora chlorotera	Witte schotelkorst
Calogaya pusilla	Sinaasappelkorst	Lecanora compallens	Miskende schotelkorst
Candelaria concolor	Vals dooiermos	Lecanora dispersa	Verborgen schotelkorst
Candelariella aurella	Kleine geelkorst	Lecanora hagenii	Kleine schotelkorst
Candelariella reflexa	Poedergeelkorst	Lecanora muralis	Muurschotelkorst
Candelariella vitellina	Grove geelkorst	Lecanora semipallida	Witrandschotelkorst
Candelariella xanthostigma	Fijne geelkorst	Lecidea fuscoatra (z)	Gewone granietkorst
Catillaria chalybeia	Donkere rookkorst	Lecidella elaeochroma	Gewoon purperschaaltje
Catillaria nigroclavata	Boomrookkorst	Lecidella scabra	Grijsgroene steenkorst
Chaenotheca trichialis	Grijs schorssteeltje	Lecidella stigmata	Steenpurperschaaltje
Cladonia cariosa (zz)	Knobbelig heidestaartje	Lepraria finkii	Gelobde poederkorst
Cladonia chlorophaea	Fijn bekermos	Lepraria incana	Gewone poederkorst
Cladonia fimbriata	Kopjes-bekermos	Lepraria vouauxii	Bleke poederkorst
Cladonia glauca	Bruin heidestaartje	Lichenochora weilii (z)	
Cladonia grayi	Bruin bekermos	Melanelixia glabrata	Glanzend boomschildmos
Cladonia humilis	Frietzak-bekermos	Melanelixia subaurifera	Verstop-schildmos
Coenogonium pineti	Valse knoopjeskorst	Melanohalea elegantula	Sierlijk schildmos
Diploicia canescens	Kauwgommos	Melanohalea exasperatula	Lepelschildmos
Diploschistes muscorum (z)	Duindaalder	Micarea viridileprosa	Groenoogje
Diplotomma albostratum	Gewone cementkorst	Myriospora rufescens	Bleek steenschubje
Enchylium tenax	Dik geleimos	Naetrocymbe punctiformis	Gewone stipjes
Evernia prunastri	Eikenmos	Opegrapha niveoatra	Klein schriftmos
Fellhanera subtilis (z)	Schaduwdruppelkorst	Parmelia sulcata	Gewoon schildmos
Flavoparmelia caperata	Bosschildmos	Phaeophyscia orbicularis	Rond schaduwmos

Figuur 1: *Cladonia cariosa* in een plantenbak met zinkflora in de Hortus Botanicus. Het is de eerste vondst van deze soort in Zuid-Holland. Foto: Henk-Jan van der Kolk.

@Henk-Jan van der Kolk

Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam
<i>Phlyctis argena</i>	Lichtvlekje	<i>Pyrenodesmia teicholyta</i>	Witte citroenkorst
<i>Physcia adscendens</i>	Kapjesvingermos	<i>Ramalina farinacea</i>	Melig takmos
<i>Physcia caesia</i>	Stoeprandvingermos	<i>Rhizocarpon reductum</i>	Donker landkaartmos
<i>Physconia grisea</i>	Grauw rijpmos	<i>Rinodina oleae</i>	Donkerbruine schotelkorst
<i>Placynthiella icmalea</i>	Bruine veenkorst	<i>Scoliciosporum umbrinum</i>	Steenspiraalkorst
<i>Polycauliona phlogina</i>	Boomcitroenkorst	<i>Stereocaulon nanodes (z)</i>	Spookkorrelloof
<i>Polycauliona polycarpa</i>	Klein dooiermos	<i>Taeniolella phaeophysciae (z)</i>	
<i>Porina aenea</i>	Schors-olievlekje	<i>Thelocarpon lichenicola (zz)</i>	Mosstuifmeelkorst
<i>Porina chlorotica</i>	Steen-olievlekje	<i>Trapelia coarctata</i>	Gewoon sterschotheltje
<i>Porpidia macrocarpa (z)</i>	Granietblauwkorst	<i>Trapelia placodioides</i>	Wit sterschotheltje
<i>Porpidia soredizodes</i>	Dunne blauwkorst	<i>Verrucaria dolosa</i>	Donkergroene kalkstippelkorst
<i>Porpidia tuberculosa</i>	Dikke blauwkorst	<i>Verrucaria elaeina (zz)</i>	Oliestippelkorst
<i>Psilolechia leprosa</i>	Kopermos	<i>Verrucaria muralis</i>	Zwart-op-wit-korst
<i>Psilolechia lucida</i>	UV-mos	<i>Verrucaria nigrescens</i>	Gewone stippelkorst
<i>Punctelia borreri</i>	Witstippelschildmos	<i>Xanthoria calcicola</i>	Oranje dooiermos
<i>Punctelia jeckeri</i>	Rijpschildmos	<i>Xanthoria parietina</i>	Groot dooiermos
<i>Punctelia subrudecta</i>	Gestippeld schildmos		

@Henk-Jan van der Kolk

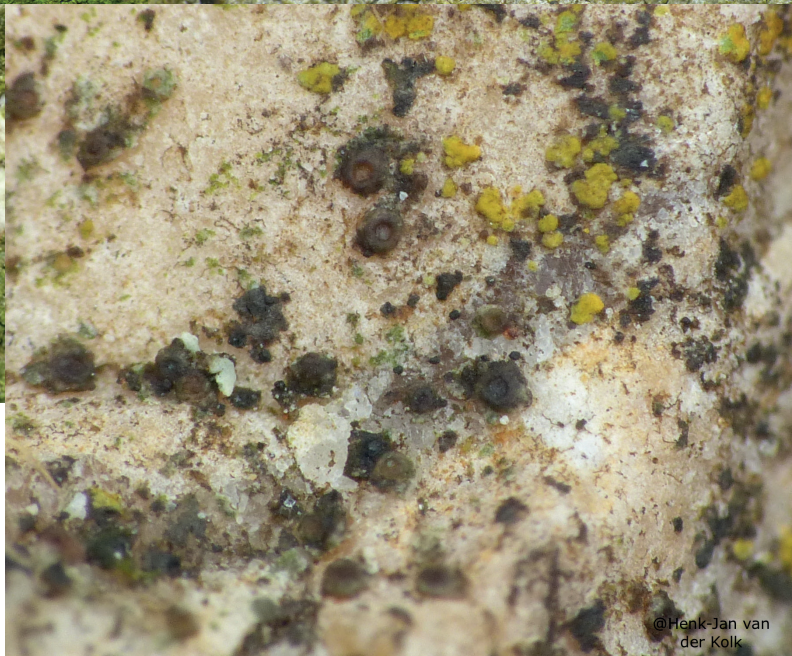
@Henk-Jan van der Kolk

@Henk-Jan van der Kolk

@Henk-Jan van der Kolk

@Henk-Jan van der Kolk

Figuur 2. Bovenste rij: *Hypopterygium tamarisci*, *Thelocarpon lichenicola*.
Middelste rij: *Aquacidia trachona*,
Aspicilia laevata.
Onderste rij: *Bacidia arceutina* op
graniet, *Caeruleum heppii*.

Foto *T. lichenicola*: Harold Timans, alle
andere foto's: Henk-Jan van der Kolk.

Bijzondere soorten

Het werkelijke aantal soorten zal hoger liggen dan 111, maar de meeste zullen wel gevonden zijn. Sommige soorten die profiteren van de wintermaanden worden mogelijk moeilijker opgemerkt in de zomermaanden. De verwachting is dat het werkelijke aantal soorten tussen de 115-130 zal liggen.

In totaal werden 19 zeldzame tot zeer zeldzame soorten genoteerd. We behandelen hier enkele van de meest bijzondere vondsten. Veel van deze soorten worden zelden gevonden in Zuid-Holland omdat de benodigde niches niet of nauwelijks voorkomen in de provincie.

Mosstuifmeelkorst (*Thelocarpon lichenicola*) komt het meest voor op zure zandgrond in de pleistocene streken, zelden bij de kust. Deze soort was voor het laatst in 1979 in Zuid-Holland gevonden. In de Hortus werd het aangetroffen op veenblokken.

Roze kalkporie (*Hymenelia prevostii*) wordt in Zuid-Limburg gevonden op kalksteen maar daarbuiten zelden. In de Hortus groeit het op kalkgruis in een oude plantenbak.

Knobbelig heidestaartje (*Cladonia cariosa*) is een zeer zeldzame *Cladonia* die normaal enkel in kalkrijke zandverstuivingen, heidevelden en kalkgraslanden gevonden wordt. In Zuid-Limburg groeit het op de met zink vervuilde oevers van de Geul. In de Hortus groeit het in een plantenbak waar de typische zinkflora wordt geïmiteerd. Dat de soort dit plekje heeft weten te vinden is bijzonder te noemen. Mogelijk is het aangevoerd met de met zink vervuilde grond uit België die bij de aanleg van de plantenbak meegebracht werd en houdt het sindsdien stand. De soort is geheel nieuw voor Zuid-Holland.

In dezelfde plantenbak groeit **duindaalder** (*Diploschistes muscorum*), dat parasitisch groeit op de aanwezige *Cladonia*'s, en het zeldzame **spookkorrelloof** (*Stereocaulon nanodes*).

Verder komen typische granietbewoners voor in de Hortus, zoals de **granietblauwkorst** (*Porpidia macrocarpa*), en werd voor het eerst in Nederland de **bleke knoopjeskorst** (*Bacidia ar-*

ceutina) op steen/graniet aangetroffen in plaats van schors. In het buitenland komt deze soort vaker op steen voor. Enkele zeldzame granietsoorten die vroeger werden vermeld zijn helaas niet meer aangetroffen: bruin hunebedschildmos (*Xanthoparmelia loxodes*), schaakbordje (*Aspicilia verrucigera*) en zonnetjesschildmos (*Xanthoparmelia mougeotii*).

De **oliestippelkorst** (*Verrucaria elaeina*) groeit bij voorkeur op basisch gesteente en groeit in de Hortus in grote aantallen op grove kalkstenen. De soort is nieuw voor Zuid-Holland.

Ten slotte is er de **rivierknoopjeskorst** (*Aquadicia trachona*) die een geïsoleerde groeiplaats heeft op de beschaduwde kant van een granieten kei in de Hortus. Automatische besproeiing en natuurlijke halfschaduw zorgen hier voor een redelijk vochtige en geschikte groeiplaats.

De meeste zeldzame soorten zijn te vinden in de Sieboldtuin, waar deze groeien op enkele grote granieten keien. Een grote oude kalkstenen plantenbak vol met kalkgruis herbergt daarna de meeste zeldzaamheden zoals het klein steenschubje (*Caeruleum heppii*).

Bij de inventarisatie zat ook een bryologische bijvangst: het in 2017 gevonden **waaiermos** (*Hypopterygium tamarisci*) werd opnieuw gevonden. De soort groeit in Nederland meestal verwilderd uit kassen en is zeer zeldzaam (Engelshoven & Van der Pluijm 2021). In de Hortus groeit het op grote kalkstenen blokken in halfschaduw. De oorsprong is niet bekend.

Conclusie & discussie: wat verklaart deze diversiteit?

In de Hortus zijn door de inventarisatie 111 soorten genoteerd. Het gebeurt vaker dat er binnen een (natuur)gebied veel soorten gevonden worden. Deze gebieden zijn doorgaans wel een stuk groter dan de Hortus (3,9 hectare). Daarnaast is het aandeel zeldzame soorten vrij hoog (19). Het meest opmerkelijke is dat enkele van deze soorten vrijwel nooit in elkaars buurt gevonden worden in Nederland. Kalksoorten, veensoorten, granietsoorten en pleistocene zandgrondsoor-

ten leven hier op enkele meters afstand van elkaar bestendig. Dit maakt de Hortus Botanicus Leiden speciaal. Het grote aantal verschillende substraten die niet schoon gemaakt worden is hier vooral voor verantwoordelijk. Dat deze substraten gedurende lange tijd hetzelfde beheerd zijn is hierbij belangrijk om te noemen. Ondanks de hoge diversiteit is er één groep die nauwelijks aanwezig is in de Hortus: dat is die van de terrestrische soorten. Omdat de bodem regelmatig verstoord wordt om de tuin te onderhouden, kunnen deze soorten zich slecht vestigen.

Het valt te verwachten dat andere oude botanische tuinen, dierentuinen, sommige stadsparken en arboreta mogelijk ook zulke spannende soortencombinaties en aantallen herbergen. Vervolginventarisaties met eenzelfde gerichte aanpak moeten aantonen of dit ook zo is.

Dankwoord

Speciale dank aan Henk-Jan van der Kolk die samen met mij de lastigere steensoorten heeft helpen naamgeven en tal van zeldzaamheden vond. Daarnaast gaf hij waardevolle aanvullingen op eerdere versies van dit artikel. Verder ook Sander van Zon die enkele soorten microscopisch kon bevestigen, waaronder de zeer zeldzame roze kalkporie (*Hymenelia prevostii*). Verder was Hanneke Jelles van de Hortus Botanicus Leiden onmisbaar om überhaupt de mogelijkheid te geven voor de inventarisatie en voor support.

Lukas Verboom hielp bij enkele lastige determinaties.

Ten slotte dank aan Laurens Sparrius voor adviezen en aanvullingen bij een eerdere versie van dit artikel.

Literatuur

- Aptroot, A., C.M. van Herk & L.B. Sparrius, 2012. Basisrapport voor de Rode Lijst korstmossen. Buxbaumiella 92: 1-117.
- NDDF Verspreidingsatlas Korstmossen. Geraadpleegd op 21 februari 2022. <https://www.verspreidingsatlas.nl/korstmossen>
- Aptroot, A., C.M. van Herk & L.B. Sparrius, 2017. Veldgids Korstmossen, 2de druk. KNNV Uitgeverij, Zeist.
- Aptroot, A., C.M. van Herk, L.B. Sparrius & J.L. Spier, 2004. Checklist van de Nederlandse korstmossen en korstmosparasieten. Buxbaumiella 69: 17-55.
- Engelshoven, M. & A. van der Pluijm, 2021. Hypopterygium tamarisci (waaiermos), een tropische ontdekking in Baarn. Buxbaumiella 120: 1-6.

Adresgegevens auteur

H.W. Timans, Da Costastraat 66, 2321 AR Leiden, haroldwtimans@gmail.com

Abstract

High lichen diversity in Hortus Botanicus Leiden

The Hortus Botanicus Leiden is the oldest botanical garden in Western-Europe. Its lichen flora, however, had never been documented. A lichen survey, made during several visits in spring 2021, filled that gap. In total, 111 lichen species were documented, 19 of which are listed as 'rare' or 'very rare' on the Dutch Red List. Two species are completely new to the province of Zuid-Holland. Due to a great variety of microhabitats and substrates, species that are characteristic of widely divergent habitats can be found almost next to each other, resulting in a great species diversity within a very small area. Research of other old botanical gardens, zoos and arboreta might reveal a similarly varied and rich species diversity.

Een stadje aan de rivier – over een paar mossen in Vianen

Rudi Zielman & Dick Kerkhof

Voor een ‘zandhaas’ (RZ) is het altijd leuk eens in het rivierengebied te kijken waar nog echt oude stadjes zijn, als contrast met een compleet nieuwbouwgebieden – hoewel al meer dan 750 jaar in bezit van stadsrechten, is Enschede van na 1869 (stadsbrand) en 1945 (...). De stenen in het rivierengebied zijn anders, de ondergrond is er anders en dat biedt kansen op een van de wenssoorten: steentjesmos (*Leptobarbula berica*). Dit minuscule mosje wordt pas enkele decennia in Nederland wat meer opgemerkt en vrijwel alleen in het rivierengebied.

Grote Kerk en zuidelijke stadsmuur

Op 22 april togen wij (RZ & DK) met mooi weer door het centrum van Vianen op weg naar de zui-

delijke stadsmuur waar DK steentjesmos wist te staan. Bijna bij de stadsmuur aangekomen, bleven we steken bij de Grote Kerk, die inderdaad groot is en daar al zo'n 600 jaar imposant staat te wezen. Omringd door een laag muurtje, waarop we slechts gewone soorten als gewoon muursterretje (*Torula muralis*), veel oranjeleeltje (*Bryoerythrophyllum recurvirostre*) en gedraaid knikmos (*Bryum capillare*) konden ontwaren, ligt naast de kerk geen kerkhof maar een bestrating, gemaakt van klassieke oude bakstenen, minder hard dan de moderne klinkers, en kalkrijker. Deze bakstenen liggen bijna steeds in de schaduw; alleen op zomerse namiddagen, als de zon zich verheft boven de veelal monumentale huizen aan de Voorstraat, kan er enig zonlicht op vallen, al wordt dat dan flink getemperd door

Figuur 1. Een deel van de mossen van de baksteenbestrating. Links prominent *Tortula marginata*, rechts veel *Leptobarbula berica*. Ook *Barbula convoluta* (gewoon smaragdsteeltje) is van de partij.

Figuur 2.
Blad van *Tortula marginata* uit de plant van Fig. 1.

Figuur 3.
Zoomcellen van *Tortula marginata*.

de kroon van een plataan die aan de westkant op het kerkplein staat. Aanvankelijk leek ook dit stukje plaveisel slechts gewone soorten op te leveren, zoals gekroesd dubbeltandmos (*Didymodon insulanus*). Omdat sommigen (RZ & DK) Pottiaceae wel eens lastig vinden, is er het een en ander van de stenen af gescheept en thuis door RZ bekeken (Fig. 1)

Een goede greep, want een van de wat grotere mossen bleek *Tortula marginata*. De Nederlandse naam gerand muursterretje is treffend, het is met een goede loep vrij vlot te herkennen aan de duidelijke bladzoom (Fig. 2), de zoomcellen lopen tot in de top door (Fig. 3).

Het was leuk deze soort vlot eruit te halen nadat ik (RZ) haar heel kort te voren voor het eerst goed herkend had in oud (1987) materiaal dat ik van Mallorca had meegebracht en als voorbereiding op het komende zomerkamp in Urbassa maar eens onder handen had genomen. De eerste aanblik is dan de bladvorm die opviel, de kleur van *Tortula muralis* maar een meer lang eivormige bladomtrek die in een veel spitsere top uitloopt. Dit is overigens geen hard determinatietekenmerk, maar het trekt wel de aandacht.

Deze kalkminnende mediterrane soort is zeldzaam en vooral bekend uit Limburg en het rivierengebied, maar ook daar (nog?) niet alge-

Figuur 4. De stadszijde van de zuidelijke stadsmuur, waarop we steentjesmos, gerand muursterretje en muurknikmos vonden. Er staan ook veel muurbewonende vaatplanten op, onder meer klein glaskruid, muurvaren, steenbreekvaren, eikvaren, muurleeuwenbek en dicht havikskruid.

meen. De laatste vondst buiten Limburg was uit 2018. In Zeeland zijn ook een aantal vindplaatsen bekend, maar op eentje uit 2012 na, allemaal van voor 2010 (www.verspreidingsatlas.nl). Toch mag je als gevolg van de opwarming verwachten dat op geschikte plekken deze soort zich gaat laten zien, mogelijk speelt dit ook in Vianen al.

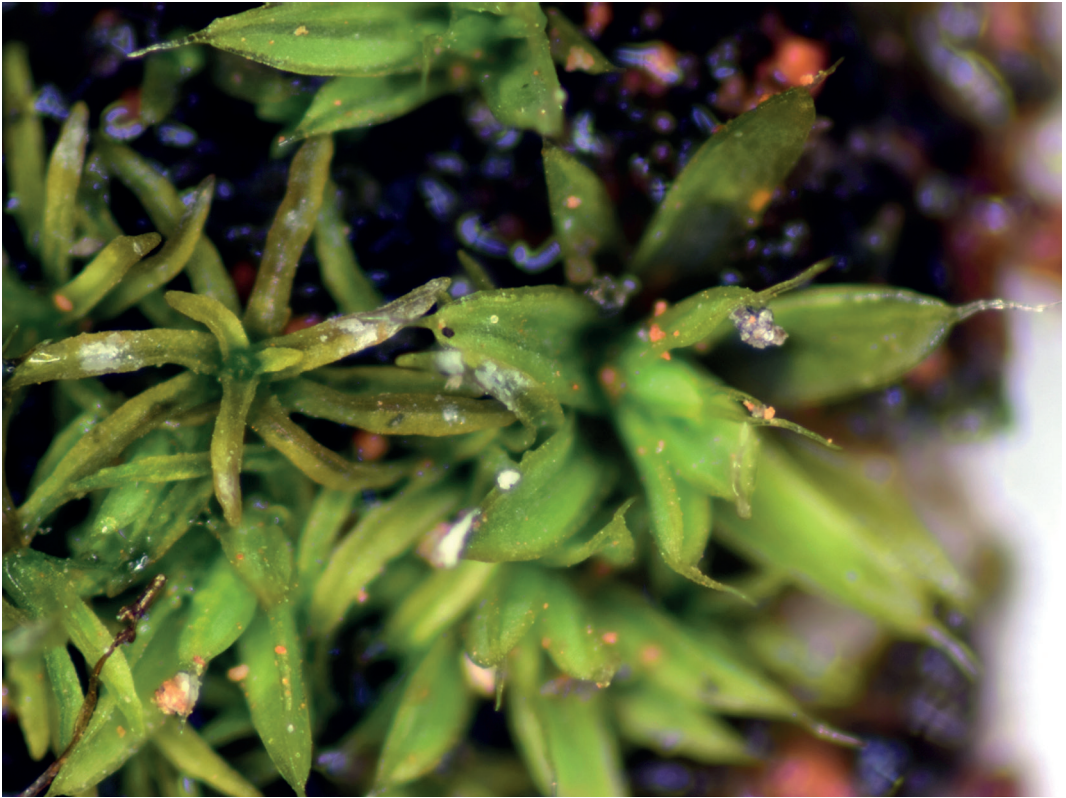
En daartussen, als grote verrassing: steentjesmos! Zie Fig. 1. Het valt op door de relatief lange blaadjes, die onder het binoculair een wat ruige indruk maken door de papillen, die dan weer moeilijk te fotograferen zijn doordat het blaadje ook wat kuipvormig is.

Nog onbewust van al dit fraais liepen we naar het doel van de wandeling: de zuidelijke stadsmuur van dit oude stadje. Aan de noordzijde ervan, dus ook weer in de schaduw, werd her en der wat steentjesmos ontwaard en bewonderd

(Fig. 4 & 5). Geslaagde wandeling... Hoe geslaagd bleek pas weer thuis: ook ditmaal weer *Tortula marginata* onder de binoc!

Nu de spanning wegviel kon er gerecreëerd worden, dus even rustig naar een stoffig knikmos kijken, eigenlijk te lastig, dichte plantjes en geen kapsels, maar als je het thuis bekeken hebt kan het alsnog naar de composthoop. Nou, deze dus niet want er bleken tubertjes aan te zitten en erg papilleuze rizoiden: muurknikmos (*Bryum radiculosum*) was nog niet bekend uit het uurhok. Het is een weinig opvallende soort die nauwelijks aanknopingspunten biedt in het veld, de rizoiden zitten dicht opgepakt waardoor de tubers niet opvallen en kapselen deed het ook al niet. Voor deze soort moet je ook op wat oudere verweerde muurtjes kijken, die wat droger zijn.

Een ander 'verplicht' excursiedoel in Vianen zijn de restanten van kasteel Batestein in de noord-

Figuur 5. *Leptobarbula berica* links op de foto, rechts *Tortula marginata*, nu van de stadsmuur.

westhoek van de stad. Op weg daarnaartoe kwamen we nog maar weer eens langs een kerk. Maar nu eentje van veel nieuwere baksteen, een 'Waterstaatskerk', gebouwd na de bisschoppelijke restauratie in de tweede helft van de negentiende eeuw. De stenen bleken harder dan de stenen die we eerder bekeken hadden en op het eerste gezicht niet erg boeiend begroeid. Aan de noordzijde van de kerk werden een paar naar buiten stekende semi-steunberen bekeken die wat schuin aflopen. *Tortula muralis*, *Bryum capillare*, dat was het zo'n beetje en toch nog maar een steriele pluk stoffig knikmos ingepakt voor thuis. En ja wel: ook dit was *Bryum radiculosum*, nog een nieuw kilometerhok.

Kasteelterrein Batestein

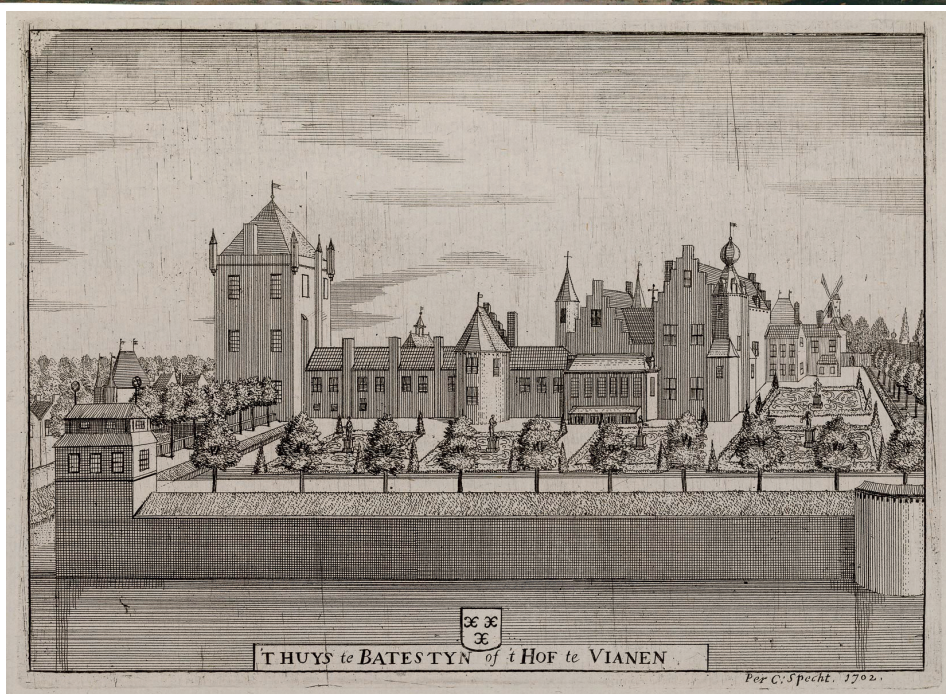
Dwalend door de straatjes kwamen we bij de resten van het ooit indrukwekkende, maar nu bijna geheel verdwenen kasteel Batestein van de Brederodes (Fig. 6 & 7). Op het voormalige binnenplein staat een rij haagbeuken, waarop we

het geijkte soortenpalet aantreffen, zoals broedhaarmuts (*Orthotrichum lyellii*), helmroestmos (*Frullania dilatata*) en bleek boomvorkje (*Metzgeria furcata*). Een nieuwsgierige kennis, tevens 'kasteelbewoonster', liet zich uitgebreid tonen hoe knikkersterretje (*Syntrichia papillosa*) haar knikkertjes (broedkorrels) toont als de ingedroogde blaadjes nat gespreid worden en hoe het peristoom van gladde haarmuts (*Orthotrichum striatum*) reageert op vocht.

Van kasteel Batestein is, afgezien van niet-zichtbare fundamenten, niet veel méér over dan de westelijke toegangspoort, Hofpoort genaamd, ook gemaakt van oude bakstenen (Fig. 8). Erg oude bakstenen, kalkrijk en mooi vochtig, zodat we er weer het een en ander gingen afspeuren. Er is een goed ontwikkelde groeiplaats van slank snavelmos (*Rhynchostegiella tenella*) aanwezig, een soort die buiten de zandgronden wel vaker aangetroffen wordt op, wederom, wat oudere baksteen. Het beeld op de Verspreidingsatlas (www.verspreidingsatlas.nl/2968) is door de

Figuur 6 (boven). Kasteel Batestein gezien vanuit het oosten, geschilderd omstreeks 1630 door Jan van Goyen. Er wordt geschatst op de nu vrijwel verdwenen gracht tussen het kasteel en de binnenstad van Vianen.

Figuur 7. Batestein gezien vanuit het noorden, vanaf de Lekdijk. Gravure van Caspar Specht, gemaakt in 1702. De tekening moet al eerder gemaakt zijn, voor de brand van 1696. De Hofpoort aan de westkant van het kasteel is niet goed zichtbaar, die bevindt zich bij de bomen waarachter een korenmoelen te zien is.

Figuur 8. Weelderig begroeide muur van de Hofpoort (noordzijde), met o.a. *Rhynchostegiella tenella*, *Gyroweisia tenuis*, *Homalothecium sericeum* (gewoon zijdemos), klein glaskruid, muurleeuwenbek, glad walstro en robertskruid.

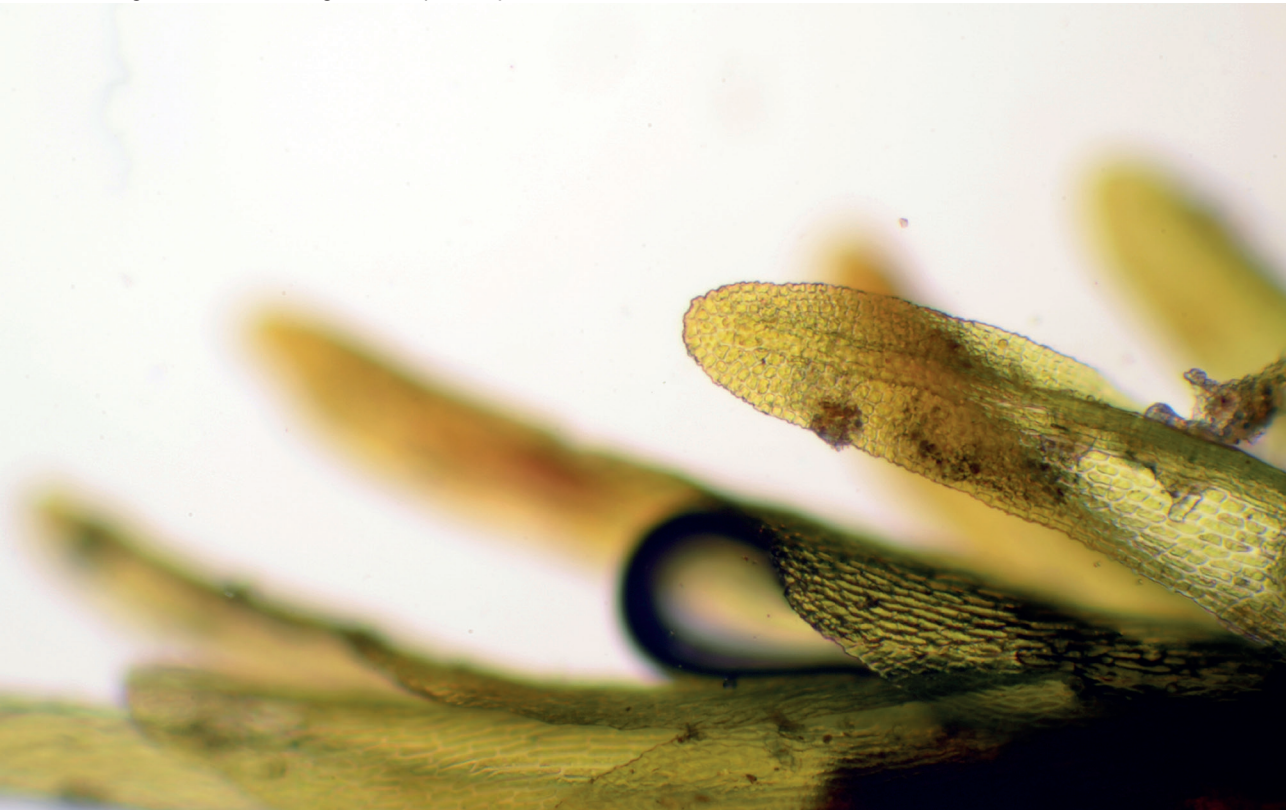

Figuur 9. *Rhynchostegiella tenella*; heel fijne blaadjes op oude baksteen.

Figuur 10.
Jonge kapsels
op *Gyroweisia*
tenuis.

Figuur 11. Blad met afgeronde top van *Gyroweisia tenuis*.

Figuur 12.
Fissidens gracilifolius
met kapsels.

fijne en bescheiden groeiwijze (Fig. 9) van dit slaapmosje waarschijnlijk incompleet.

Wat meer verscholen in spleetjes troffen we een kapselend klein mosje. Voegenmos (*Gyroweisia tenuis*) is in ons land geen grote zeldzaamheid, maar valt door het kleine formaat niet makkelijk op, tenzij er dus kapseltjes uit spetteren (Fig. 10). Het onderscheid met dat andere kleine lastige ding steentjesmos is dat hier de bladtop mooi afgerond is en makkelijker te beoordelen met de loep (Fig. 11).

Het werd tijd huiswaarts te gaan en we liepen nog even door een onbebouwd terrein: de plek waar de beroemde siertuin van kasteel Batestein lag, die kasteelheer Johan Wolfert van Brederode rond 1630 liet aanleggen en die nog door Constantijn Huygens is bezongen. Er worden pogingen in het werk gesteld die tuin te reconstrueren, maar dat is nog in de voorbereidende fase.

Door een brand in 1696 werd een deel van het kasteel verwoest, de resterende ruïne is in het begin van de negentiende eeuw vrijwel geheel gesloopt. De vrijkomende stenen zijn op allerlei plekken in Vianen hergebruikt, onder meer om een tuinmuur te bouwen langs de zuidrand van de voormalige siertuin. Onderaan de muur is op grote brokken steen van alles aan gewone ruderaal soorten te vinden, maar ook een leuk vedermosje, hier met kapsels (Fig. 12). Steenvedermos (*Fissidens gracilifolius*) komt weliswaar vooral in het riviereengebied voor, maar zoals de naam aangeeft, wordt het ook daarbuiten wel op bakstenen gevonden. De eerste aanblik is wat fijner en rommeliger dan bij het algemenere ge-

woon riviervedermos (*F. crassipes*) dat strikt aan het riviereengebied gebonden is.

Al met al hebben we een paar leuke aanvullingen op de soortenlijst van de al goed onderzochte (DK) uurhokken kunnen doen, zonder al te veel moeilijke kruippartijen door beemd en veld.

Moraal van het verhaal

Ga eens buurten bij iemand in een andere landstreek, je ziet weer eens wat nieuws. En ga eens kijken op wat oudere muurtjes in een stadse omgeving. Ga niet als een gek allemaal naar Vianen, wat wij gezien hebben komt op meer plekken voor in onze mooie oude stadjes!

Referenties

Informatie over kasteel Batestein is te vinden op: www.hofvanbrederodevianen.nl

Adresgegevens auteurs

H.R. Zielman, rudi-zielman@wxs.nl
Th.B.M. Kerkhof, dkerkhof@xs4all.nl

Abstract

A town by a river – about a few bryophytes in Vianen, the Netherlands

A visit was paid to Vianen, a small town beside the Lek, one of the tributaries of the Rhine in the Netherlands. Our main object was to have a look at mosses on old walls. Especially on the remains of the medieval town wall and the former castle Batestein, some rare or less common species were observed, like *Leptobarbula berica*, *Gyroweisia tenuis*, *Fissidens gracilifolius*, *Rhynchostegiella tenella*, *Bryum radiculosum*, and *Tortula marginata*.

Zeldzame dijkkorstmossen hebben weer (voor even) ruimte

Henk-Jan van der Kolk & Thijs van Trig

Bedreigingen voor korstmossen op dijken

Veel korstmossen die specifiek op zure steensoorten groeien zijn in Nederland schaars of zeldzaam. Dit komt omdat er maar weinig locaties zijn waar veel zure stenen liggen. De hunebedden en oude zee- en rivierdijken zijn plekken met een groot oppervlak aan graniet en basalt en staan al lang bekend als lichenologische hotspots. Er zijn in Nederland veel soorten korstmossen die alleen hier voorkomen.

Korstmossen op rivier- en zeedijken worden bedreigd door dijkversterkingen en door verruiging. In de afgelopen decennia hebben al veel korstmosrijke dijken met natuursteen (graniet, basalt of harde kalksteen) moeten plaatsmaken voor dijken met basalt of asfalt, waardoor

ze voor korstmossen vrijwel waardeloos zijn geworden. Gelukkig zijn er ook voorbeelden waarbij korstmossen behouden zijn gebleven, zoals op de oude zeedijk bij Delfzijl waar mede door inbreng van de BLWG voorkomen werd dat de dijk geheel werd ingegoten met asfalt, waardoor korstmossen zouden verdwijnen (Sparrius 2022). Op dijken langs de randmeren en langs de rivieren is verruiging een tweede bedreiging voor zeldzame korstmossen (van Herk et al. 2006). Op de voormalige zeedijk bij Nijkerk, de enige Nederlandse groeiplaats van onder andere groot dijkschildmos (*Xanthoparmelia protomatrae*) en witte dijkkringkorst (*Varicellaria lactea*), rukt begroeiing van vaatplanten en slaapmossen steeds verder op, waardoor het oppervlakte steen dat met korstmossen begroeid kan raken afneemt. Schoonmaakacties in het

Figuur 1. Soredieus dambordje (*Aspicilia simoensis*). Foto Henk-Jan van der Kolk.

Figuur 2a. Groeiplaats van soredieus dambordje (*Aspicilia simoensis*) op de voormalige zeedijk bij Nijkerk voor het weghalen van mossen en vaatplanten. Foto: Thijs van Trigt.

Figuur 2b. Groeiplaats van soredieus dambordje (*Aspicilia simoensis*) op de voormalige zeedijk bij Nijkerk na het weghalen van mossen en vaatplanten. Foto: Thijs van Trigt.

Figuur 3a. Groeiplaats van rivierschotelkorst (*Rinodina oxydata*) op de Waaldijk bij Heerewaarden voor het weghalen van mossen en vaatplanten. Foto: Thijs van Trigt.

Figuur 3b. Groeiplaats van rivierschotelkorst (*Rinodina oxydata*) op de Waaldijk bij Heerewaarden na het weghalen van mossen en vaatplanten. Foto: Thijs van Trigt.

Figuur 4. Rivierschotelkorst (*Rinodina oxydata*). Foto Henk-Jan van der Kolk.

verleden, waarbij een deel van de stenen is vrijgemaakt van vaatplanten en slaapmossen, hebben eraan bijgedragen dat de zeldzame korstmossen nu nog steeds aanwezig zijn (Toetenel & van Trigt 2016), en dat deze jaarlijks door tientallen liefhebbers nog ‘getwitcht’ kunnen worden. Omdat de vegetatie steeds opnieuw blijft oprukken is het nodig om regelmatig de stenen schoon te blijven houden.

Vrijmaken groeiplaatsen dijken Nijkerk en Heerewaarden

Begin 2022 zijn vijf groeiplaatsen van zeldzame soorten op de voormalige zeedijk bij Nijkerk en op de Waaldijk bij Heerewaarden door Thijs van Trigt vrijgemaakt van grassen en mossen. Drie groeiplaatsen bij Nijkerk waren al eens eerder schoongemaakt, namelijk de groeiplaats van o.a. groot dijschildmos (NEM op steen plot Nijkerk 1), de groeiplaats van o.a. donkergrijze schotelkorst (*Rinodina atrocinerea*; NEM op steen plot

Nijkerk 2) en de groeiplaats van o.a. graniet-speldenkussentje (*Pertusaria corallina*; NEM op steen plot Nijkerk 4). Daarnaast is er op de dijk bij Nijkerk een grote groeiplaats van soredieus dambordje (*Aspicilia simoensis*, Figuur 1) vrijgemaakt (Figuren 2a en 2b). Het soredieus dambordje is een zeer zeldzame soort waarvan de taxonomische positie ook nog niet helemaal is opgehelderd. De soort komt in Nederland maar op een paar dijken voor. Op de vrijgemaakte groeiplaats bij Nijkerk bedekt de soort meerdere stenen, waarmee het waarschijnlijk de grootste groeiplaats in Nederland betreft.

Tenslotte is er dit voorjaar contact gelegd met het Waterschap Rivierenland, waarbij toestemming is verkregen om vegetatie te verwijderen op de oude rivierdijk langs de Waal met basalten talud ter hoogte van Heerewaarden (NEM op steen plot Bato's Erf 2). Hier dreigde de grootste en één van de laatst overgebleven populaties van rivierschotelkorst (*Rinodina oxydata*, Figuur 4) langzaam te verdwijnen door oprukkende

mossen en grassen. Na de schoonmaak van dit voorjaar kan de groeiplaats er weer een paar jaar tegenaan (Figuren 3a en 3b).

Het schoonmaken gaat als volgt te werk: Eerst worden grotere pollen en zoden met grassen en slaapmossen met de hand uitgetrokken. Vervolgens worden met een staalborstel overgebleven resten van slaapmossen van de stenen afgeborsteld. Losse mosfragmenten die na het borstelen op de dijk blijven liggen kunnen mogelijk snel weer uitgroeien tot nieuwe mostapijten. Daarom is er dit jaar voor het eerst gebruik gemaakt van een bladblazer om na het borstelen losse mosfragmenten en zand van de stenen af te blazen. We hopen hiermee de teruggroei van mossen zoveel mogelijk te vertragen.

Toekomst

Het regelmatig opnieuw vrijmaken van stenen rond de groeiplaatsen is nodig om te voorkomen dat de zeldzame korstmossen later niet alsnog verloren gaan. Een verdere mogelijkheid om korstmossen die afhankelijk zijn van zure steen op lange termijn meer ruimte te geven is om stukken dijk die helemaal overgroeid zijn geraakt mechanisch open te leggen. Met machines kan grond en vegetatie van stenen afgeveegd worden. Een uitdaging is vervolgens om de grond die in de gaten tussen stenen zit te verwijderen. Als grond tussen stenen blijft zitten kunnen planten van hieruit snel weer over de stenen heen groeien. Misschien kan het gebruik van een grondzuiger dit probleem oplossen. In de nabije toekomst kan wellicht hiermee geëxperimenteerd worden om met deze methode een grotere oppervlakte aan steen weer bloot te leggen. Naast dat dit perspectief biedt voor in Nederland bijzondere korstmossen, zorgt het blootleggen van oude dijktafstanden ook voor een verhoogde

zichtbaarheid van de cultuurhistorische waarde van oude dijken. Oude rivier- en zeedijken met natuurstenen zijn vroeger vakkundig met de hand gezet, en de granieten keien in de dijkbekleding zijn deels afkomstig van de hunebedden. Het zou dus ook vanuit dit oogpunt jammer zijn als dijken met natuursteen verdwijnen.

Dankwoord

Waterschap Rivierenland gaf toestemming aan de BLWG om het basalt op de dijk bij Heerewarden vrij te maken van mossen en planten die de korstmossen bedreigen.

Referenties

- Toetenel, W. J. & van Trigt, T. (2016). De Zuiderzeedijk bij Nijkerk, een verdwijnend korstmosparadijsje. *Buxbaumiella* 106, 49-53.
- Sparrius, L. B. (2022). Hoe de korstmossen de dijkverzwaring Delfzijl-Eemshaven overleefden. *Buxbaumiella* 123, 44-50.
- van Herk, C.M., Aptroot, A., Sparrius, L.B. & L.L. Soldaat (2007). Landelijk Meetnet Korstmossen (NEM), Inhoudelijke rapportage 2006. BLWG rapport 6.

Auteursgegevens

H. van der Kolk, henk-jan@blwg.nl
T. van Trigt, thvantrigt@casema.nl

Abstract

Protection of rare lichen populations on dikes

Rare lichens on dikes in the Netherlands are threatened by dike reinforcements (during which siliceous rock is often replaced by concrete) and by increasing cover of mosses and vascular plants. In 2022, mosses and vascular plants were removed around several populations of rare lichens on two Dutch dikes, to ensure that those populations will not disappear in the upcoming years.

Werkgroepnieuws

HiddenBiodiversity

Michael Stech, bryoloog bij Naturalis Biodiversity Center, ontvangt een beurs van 1,9 miljoen euro van de Nationale Wetenschapsagenda, een onderzoeksprogramma van de NWO, om samen met universiteiten, hogescholen, gemeenten, bedrijven, natuurorganisaties en andere partners de 'black box' van verborgen biodiversiteit in de stad te openen: het HiddenBiodiversity project. Kleine planten en dieren, zoals (korst)mossen, algen, schimmels, bacteriën, springstaarten en nematoden worden onderzocht in stadsbiotopen, van boomchors en uit de bodem van boomspiegels. De BLWG is mede-aanvrager van dit project en draagt bij door kennis over mossen en korstmossen over te dragen op promovendi. De BLWG gaat ook veldwerk uitvoeren om indicatorsoorten te vinden voor het Urban Heat Island-effect. De resultaten worden vertaald naar betere indicatoren voor hittestress, een citizen science project, en adviezen gericht op het vergroten van de biodiversiteit door het gebruik van (korst)mosvriendelijke materialen en beheer.

Bijzondere lezingendag in Utrecht

In februari 2020 – voor de coronapandemie – was er voor het laatst een gewone BLWG-lezingendag en ledenvergadering. In september 2021 hadden we veel geluk en konden we de ledenvergadering in het najaar houden tijdens de jubileumdag ter gelegenheid van 75 jaar BLWG. In 2022 probeerden we de lezingendag weer in het eerste weekend van februari te plannen. Vanuit de overheid was het maximale deelnemersaantal voor congressen op 50 personen gezet. Door de lezingendag ook online uit te zenden, konden we nog een stuk of 25 deelnemers thuis bereiken.

Wilmar Remmelts nieuwe voorzitter van de BLWG

Tijdens de Algemene Ledenvergadering op 5 februari in Utrecht is Wilmar Remmelts gekozen als voorzitter van het bestuur van de BLWG. Wilmar is al lange tijd actief binnen de werkgroep. Tot haar pensioen werkte ze bij het ministerie van LNV aan onder meer internationale soortenverdragen, Rode Lijsten en natuurmonitoring. Wilmar heeft daardoor een groot netwerk binnen de Nederlandse en internationale soortenbescherming. Ook nieuw in het bestuur is Koen Verhoogt. Hij volgt Margriet Bekking op als excursieregelaar. Koen is al jaren actief als waarnemer en validator van lichenenwaarnemingen.

Algemene Ledenvergadering tijdens de BLWG-lezingendag 2022. Foto: Harold Timans.

Klaas van Dort ontvangt uit handen van interim-voorzitter Dick Kerkhof een cadeau, behorend bij de Prof. Dr. J.J. Barkmanprijs. Laurens Sparrius en Hans Toetenel dragen bij aan het welverdiende applaus voor Klaas. Foto: Lukas Verboom.

Prof. Dr. J.J. Barkmanprijs voor Klaas van Dort

Tijdens de Algemene Ledenvergadering op 5 februari in Utrecht ontving oud-BLWG-voorzitter Klaas van Dort de Prof. J.J. Barkmanprijs voor veldbryologie en veldlichenologie. Klaas krijgt de prijs voor de enthousiaste en beeldende manier waarop hij kennis over mossen en korstmossen op een groter publiek overbrengt. Klaas publiceerde veldgidsen, fotogidsen en een wetenschappelijk overzicht van (korst)mosvegetaties. Hij leidt excursies voor amateurbryologen, geeft cursussen voor vegetatie-onderzoekers en boswachters. Regelmatig geeft hij interviews over mossen op radio en televisie. Als onderzoeker komt hij met zijn bedrijf ForestFun door heel Europa om onderzoek te doen aan mossen en korstmossen in oude bossen.

André Aptroot benoemd tot BLWG-erelid

Tijdens de ledenvergadering werd André Aptroot voorgedragen voor het erelidmaatschap. André is hiermee de eerste lichenoloog die erelid is geworden van de werkgroep. André is actief lid van de BLWG sinds de jaren '70 en zowel professioneel als in zijn vrije tijd met korstmossen bezig. André werkt momenteel aan de universiteit van Mato Grosso do Sul (Brazilië) aan de biodiversiteit van korstmossen, waarbij hij veel nieuwe soorten ontdekt heeft tijdens expedities in onder andere het Amazonegebied. Het werk van André is meerdere malen bekroond: in 2012 ontving hij samen met Kok van Herk de Prof. J.J. Barkmanprijs voor veldlichenologie. In 2018 stond hij in de lijst van highly cited researchers, de 1% meest geciteerde wetenschappers wereldwijd. In 2019 werd hij erelid van de British Lichen Society.

VERA: waarnemingen invoeren in het veld

Voor het invoeren van waarnemingen in de Verspreidingsatlas heeft FLORON in samenwerking met de BLWG en NMV gewerkt aan een nieuwe app: VERA. De app is sinds eind maart 2022 de opvolger van NOVA. Omdat

VERA in eigen beheer wordt gemaakt, kunnen we nu sneller nieuwe functies inbouwen, zoals het gebruik van betere topografische kaarten, de ligging van pq's (korstmossenmeetnet) weergeven, en beeldherkenning (voor planten). Meer hierover kun je vinden op verspreidingsatlas.nl/waarnemingen.

Nieuwe projecten bij het bureau

Op het bureau wordt volop gewerkt aan twee grote projecten: een nieuwe Rode Lijst Korstmossen en epifytenmonitoring in Gelderland. Deze zomer start ook een aantal kleinere projecten. Henk-Jan brengt kennis over korstmossen in bij onderzoek aan het thema Basiskwaliteit Natuur. Ook zet hij de monitoring van groene daken voort bij het kantoor van het NIOO in Wageningen. Laurens werkt samen met Stichting Bargerveen en de WUR aan een plan voor stuifzandherstel op Planken Wambuis (Natuurmonumenten) en levert een bijdrage aan een overzicht van beheermaatregelen in Natura 2000-gebieden.

Activiteitenoverzicht

De BLWG organiseert excursies, weekends en bijeenkomsten voor leden en geïnteresseerden. Hieronder staan alle geplande activiteiten. Bij veel excursies staat vermeld dat ze ook geschikt zijn voor beginners: ook niet-leden van de BLWG en KNNV zijn dan van harte welkom. Kom je voor het eerst mee, denk dan aan de juiste kleding en schoeisel voor een buitenactiviteit, een lunchpakket en een loep om de mossen of korstmossen goed te kunnen bekijken. Excursies duren gewoonlijk tot 15:00 uur. Aan de activiteiten zijn geen kosten verbonden, tenzij anders vermeld staat. Opgave is verplicht.

Zaterdag 23 juli t/m 31 juli 2022 - BLWG Zomerkamp - Urbasa, Navarra (Noord-Spanje)

Ga mee mossen zoeken met de BLWG in Noord-Spanje! We gaan de bergen en oude bossen van Parque Natural de Urbasa-Andia in de provincie Navarra verkennen.

Zaterdag 3 september - Mossenexcursie Aaltense Goor

Enkele jaren geleden zijn hier inrichtings maatregelen getroffen. Het gaat om een kleinschalig verkaveld graslanden complex (geen schraal grasland, meer traditioneel productiegasland) met veel elzensingels. Mogelijk kunnen we ook nog naar de Vennebulten, een vochtig heide gebied dat door de plaatselijke boerenmarkt wordt beheerd. Start om 10:00, plek wordt nader bekend gemaakt aan de deelnemers (max. 14). Aanmelden verplicht.

Zaterdag 24 - Vrijdag 30 september - Week van de Veldbiologie

Diverse activiteiten van KNNV-afdelingen en werkgroepen in land.

Zaterdag 24 september - Mossenexcursie Boeschoterbos

Aan de rand van de Veluwe bij Voorthuizen is een mengeling van betrekkelijk droge bossen met open heideveldjes en loofsoort lanen die ons wel eens een dag met veel mossoorten kunnen tonen. Start om 10:00 uur, plek wordt nader bekend gemaakt aan de deelnemers (max. 14). Aanmelden verplicht.

Het activiteitenprogramma wordt samengesteld door Koen Verhoogt, k.verhoogt@live.nl. Zelf een excursie organiseren? Mail ons jouw voorstel.

Boekenopruiming

Na vele jaren is de boekenverzameling uit zijn voegen gegroeid. Bij de jaarlijks verkoop blijken bepaalde titels favoriet, maar andere blijven jaar na jaar liggen. Reden om eens een grote voorjaars schoonmaak te houden. Op de Algemene Ledenvergadering in februari 2022 is besloten om de voorraad op te schonen door de niet courante titels, fotokopieën, tijdschriften en boeken in slechte staat af te stoten. De echte liefhebber krijgt nog één kans om deze boeken gratis af te halen. Daarna gaan ze naar het oud papier. Er gelden de volgende spelregels:

- Onderstaande titels zijn per e-mail te reserveren bij Jurgen Nieuwkoop, tot 1 augustus 2022.
- Wie het eerst komt, het eerst maalt, ontvangstdatum en -tijd van de e-mail is bepalend.
- De boeken worden niet verzonden, maar zijn uitsluitend voor eigen rekening af te halen in Dreumel en Deurne (Deurne betreft alleen Lindbergia).
- Afhalen in overleg, maar uiterlijk 1 september 2022.

Als je belangstelling hebt, stuur dan je e-mail aan: jurgen.nieuwkoop@icloud.com en vermeldt welke titels je wilt hebben.

Lichenen

1	Broek, D. van den, C.M. van Herk, A. Aptroot, D. Jordaens, L.B. Sparrrius en J. Poeck	2004	Nederlandse namen van Korstmossen. Natuurpunt Studie, BLWG en VWBL.
2	Dahl, E. & H. Krog		Macrolichens of Finland, Norway and Sweden. Fotokopie van mscr.
3	Foucard, T.	2001	Svenska Skorplavar (fotokopie op A3 formaat)
4	James, P.W.	1965	A new check-list of British Lichens. The Lichenologist 3-1.
5	Krieger, H.	1937	Die flechtenreichen Pflanzengesellschaften der Mark Brandenburg.
6	Seaward, M.R.D.	2010	Census Catalogue of Irish Lichens, third edition. National Museums Northern Ireland.
7	Sparrrius, L.B., A. Aptroot & C.M. van Herk	2002	Landelijk Meetnet Korstmossen, inhoudelijke rapportage 2002
8	Sparrrius, L.B., A. Aptroot & C.M. van Herk	2003	Landelijk Meetnet Korstmossen, inhoudelijke rapportage 2003
9	Sparrrius, L.B., A. Aptroot, C.M. van Herk & J.L. Spier	2001	Landelijk Meetnet Korstmossen, inhoudelijke rapportage 2001
10	Sparrrius, L.B., A. Aptroot, C.M. van Herk & L.L. Soldaat	2005	Landelijk Meetnet Korstmossen, inhoudelijke rapportage 2005

Mossen

11	Abeywickrama, B.A.	1959	The Genera of the Liverworts of Ceylon. In: Ceylon Journal of Science, Biological Sciences vol. 2 no 1.
12	Abeywickrama, B.A.	1960	The Genera of the Mosses of Ceylon. In: Ceylon Journal of Science, Biological Sciences vol. 3 no 1.
13	Agsteribbe, E.	1950	Revisie van de in Nederland voorkomende soorten Campylopus Brid. (overdruk)

14	Aichele, D. und H.W.Schwegler	1956	Unsere Moos- und Farnpflanzen. 1e uitgave
15	Aichele, D. und W.Schwegler		Unsere Moos- und Farnpflanzen. 5e uitgave
16	Alfonso Luisier, S.J.	1924	Musci Salmanticenses. Memorias de la Real academia de ciencias, exactas, físicas Y naturales de Madrid, serie 2 tomo III
17	Allorge, P.	1947	Essai de Bryogeographie de la peninsule Iberique
18	Amann, J.	1933	Materiaux pour la Flore Cryptogamique, Flore des mousses de la Suisse vol. III Revision et additions
19	Benedix, E.H.	1953	Indomalayische Cololejeuneen. Feddes Repertorium Beiheft 134
20	Bernet, H.	1888	Catalogue des Hepatiques du Sud-Ouest de la Suisse, Geneve
21	Bertsch, K.	1949	Moosflora
22	Bertsch, K.	1959	Moosflora von Sudwestdeutschland. 2. Auflage
23	Bizot, M.	1937	Bryogeographie de la Cote-d'or
24	Bizot, M.	1952	Flore des muscinees, de la Cote-d'or, parte deuxieme: Mousses
25	Blockeel and Long	1998	A check-list and census catalogue of British and Irish Bryophytes, British Bryological Society
26	Bonner, C.E.B., H. Bischler & H.A. Miller		Studies in Lejeuneaceae I - VI. Fotokopieën van 6 artikelen uit diverse tijdschriften in 1 band geniet
27	Bons, R.M., G.M. Dirkse & K.W. van Dort	1988	Bosmossen, wetenschappelijke mededeling KNNV nr. 186
28	Boulay, M.	1904	Muscinees de la France, deuxième partie: Hepatiques
29	Broekhuizen, S.	1935	Mossen en varens. Arbeiderspers, Amsterdam
30	Carl, H.	1931	Die Arttypen und die systematische Gliederung der Gattung Plagiochila. ingebonden fotokopie
31	Casares-Gil, A.	1932	Flora Iberica, Briofitas, Musgos deel 1, Madrid
32	Casas, C.	1958	Flora Briológica de Cataluña, Musgos y hepáticas del Montseny (fotocopiën in map)
33	Chen, P.C.	1963	Genera Muscorum Sinicorum Pars I. 326 pp
34	Chen, P.C.	1978	Genera Muscorum Sinicorum Pars II. 331 pp
35	Christiansen, M.S., E. von Krusenstjerna & M. Waern	1978	Vår flora i färg Kryptogamer
36	Conard, H.S.	1956	How to know the mosses and liverworts
37	Corley, M.F.V. et al.	1981	Mosses of Europe and the Azores: an annotated list of species, with synonyms from the recent literature. J. Bryol. 11: 609-689 (overdruk)
38	Cortini Pedrotti, C.	1991	Elenco critico delle briofite delle Alpi Apuane (Toscana, Italia)
39	Crosby and Magill	1977, '78 en '81	A Dictionary of Mosses, Missouri Botanical Garden
40	Crosby, M.R.	1999	Vademecum Bryologiae I. Hedwigian Society, St. Louis. 108 pp.
41	Davy de Virville, A.	1927	L'action du milieu sur les Mousses

42	Debat, L.	1867	Flore Analytique des genres et especes appartenant a l'ordre des Mousses
43	Dirkse, G.M.	1985	Sphagnum sect. Subsecunda in Nederland, G.M.Dirkse, RIN-rapport 85/2
44	Dixon, H.N.	1926	Mosses collected in Gilgit, etc. by J. Garrett and W. Lillie
45	Dixon, H.N.	1934	A contribution to the moss flora of Borneo
46	Dixon, H.N.	1960	Mosses of Tristan da Cunha, Oslo
47	Dunk, K. von der	1988	Moose unter der Lupe
48	Engler, A.		Syllabus der Pflanzenfamilien, Bryophytina, Laubmoose
49	Ernst-Schwarzenbach, M	1939	Zur Kenntnis des sexuellen Dimorphismus der Laubmoose
50	Fletcher, M.	2003	Moss Grower's Handbook. Kopieën, 70 pp.
51	Frahm, J.-P.	1987	A revised list of the Campylopus species of the world. Bryologische Beiträge 7.
52	Frey, W.	1970	Blattentwicklung bei Laubmoosen. Nova Hedwigia 20: 463-556. overdruk
53	Frissel, J.	1990	Accumulation and concentration of radiocaesium in Bryophyte species
54	Fritsch, R.	1982	Index to plant chromosome numbers, Bryophyta. Regnum Vegetabile vol. 108
55	Froehlich J., F. Ruttner & V. Schifner	1955	Die Moose der Deutschen Limnologischen Sundaexpedition
56	Gams, H.	1957	Kleine Kryptogamenflora, band IV, Die Moos- und Farnpflanzen, vierte auflage
57	Gams, H.	1973	Kleine Kryptogamenflora, band IV, Die Moos- und Farnpflanzen, 5., erweiterte auflage
58	Gao, C. (ed.)	1996	Flora Bryophytorum Sinicorum vol. 2 Fissidentales – Pottiales. Science Press. (tekst Chinees, tekeningen met latijnse namen)
59	Geissler, P.	1976	Beiträge zur Kryptogamenflora der Schweiz Band 14, Heft 2: Zur Vegetation alpiner Fliessgewässer
60	Giacomini, V.	1947	ATTI, serie 5, Syllabus Bryophylarium Italicarum, Andreeales et Bryales, Pavia
61	Giacomini, V.	1950	Ricerche sulla flora briologica xerotermica delle alpi Italiane, Pavia, Italia
62	Gradstein, S.R.	1979	Directory of bryologists and Bryological research, Regnum vegetabile nr 99
63	Greene, S.W. & A.J. Harrington	1988	The conspectus of Bryological Taxonomic Literature, Stuttgart. Bryophytorum bibliotheca, band 35
64	Grolle, R.	1962	Monographie der Lebermoosgattung Leptoscyphus Mitt. Nova Acta Leopoldina 161, Band 25.
65	Grolle, R.	1983	Hepatics of Europe including the Azores: an annotated list of species, with synonyms from the recent literature. J. Bryol. 12: 403-459 (overdruk)

66	Grolle, R. & S. Piippo	1984	Annotated catalogue of Western Melanesian bryophytes. 1 Hepaticae and Anthocerotae. Acta Botanica Fennica, 125.
67	Hattori, S.	1975	Selected bryological papers by Dr. Sinske Hattori published between 1940-1951. Reprints van artikelen in 1 band, 488 pp
68	Hattori, S. & A. Noguchi, A.	1960	Index speciminum typicorum in Herbariis Japonensibus Pars Bryophyta. Tokyo, 169 pp
69	Herben, T. (ed)	1988	Proceedings of the sixth meeting of the central and east european Bryological working group
70	Heribaud, J.	1899	Les muscinées d'Auvergne, Clermond-Ferrand (in zeer slechte staat)
71	Herzog, Th.	1923	Contribuicoes ao conhecimento da Flora Bryologica do Brasil, Archivos de Botanica do Estado de S.Paulo vol I, fasc. 2.
72	Herzog, Th.	1959	Bestimmungstabellen der einheimischen Laubmoosfamilien
73	Hillier, L.	1954	Catalogue de Mousses du Jura, Anales scientifiques de L'universite de Besancon
74	Hof, J.J.	1925	Bibliotheek natuurleven, nr. 6,7 en 8: Van het mos
75	Hryniewiecki, B.	1937	Planta Polonica, Bryophyta Varsaviensia, Warschau
76	Husnot, T.	1922	Hepaticologia Gallica (in slechte staat).
77	Ihsiba	1929	Catalogue of the Mosses of Japan. in Japanese, 295 pp. + indexen
78	Ihsiba	1932	Index Muscorum Nipponarum. in Japanese, 180 pp
79	Isoviita, P.	1980	S.O. Lindberg's bryological reports in Finnish newspapers. Critically annotated facsimile collection
80	Iwatsuki Z., D. Vitt D. & R. Gradstein	1976	Bryological Herbaria, a guide to the Bryological Herbaria of the world
81	Iwatsuki, Z. & A. Noguchi	1973	Index Muscorum Japonicarum. J. Hattori Bot. Lab. 37:299-418, overduk
82	Joenje, W. et al. (eds)	1987	The ecology of biological invasions. Themanummer Proc. KNAW vol. 90 no. 1
83	Jovet-Ast, S.	1952	Cryptogamia: Muscinees, Paris
84	Koopman, J. & K.Meijer	1989	Mossen in Friesland, deel 1
85	Koopman, J. & K.Meijer	1990	Mossen in Friesland, deel2
86	Koopman, J. & K.Meijer	1991	Mossen in Friesland, deel 3
87	Krusenstjerna, E. von	1945	Bladmossvegetation och bladmosflora i Uppsala-trakten. Acta Phytogeogr. Suecica 19, 250 pp.
88	Kummer, P.	1901	Der führer in die Lebermosse und die Gefasskryptogamen
89	Kutzelnigg, Ostendorp, Dull	1992	Moosbibliographie Zentraleuropas
90	Lawton, E.	1971	Keys for the identification of the mosses of the Pacific northwest. Hattori Bot. Lab., Nichinan. (overdruk uit Moss flora of the Pacific northwest).
91	Lohwag, K.	1940	Moose des Waldes, Bestimmungsschlüssel für anfänger

92	Matouschek, F.	1903	Das Bryologische Nachlassherbar des Friedrich Stolz. Innsbruck
93	McVaugh, R. et al.	1968	An annotated glossary of botanical nomenclature. <i>Regnum Vegetabile</i> 56. 31 pp.
94	Meylan, Ch.	1940	Les muscinées du parc national Suisse
95	Mosterdijk, H.G.	1986	De ecologie en de verspreidingspatronen van 75 soorten Bladmossen (Musci) in de provincie Zeeland
96	Müller, K.	1947	Morphologische Untersuchungen zur Aufklärung einiger Europäischer Lebermoose. Beiträge zur Kryptogamenflora der Schweiz, Band X, Heft 2
97	Noguchi, A.	1976	Handbook of Japanese Mosses. Hokuryukan Publ., Tokyo. 306 pp. In Japans, met Latijnse namen bij tekeningen en foto's.
98	Osada, T.	1973	The world of Bryophytes. 151 pp. in Japans.
99	Ouden, J. den	1988	Some investigations on forest mosses in Southeast Alaska
100	Pócs, T. et al.	1987	Proceedings of the IAB conference of bryocology. Symp. Biol. Hung.35. 2 volumes, 902 pp
101	Preston, C.D. et al.	2012	Bryophyte recording handbook. BBS
102	Romose, V.	1940	Ökologische untersuchungen über Homalothecium sericeum, seine Wachstumperioden und seine Stoffproduktion. Kopenhagen
103	Rückert D. & W. Korth	1990	Bibliographie bryologischer Bibliographien
104	Sayre, G.	1959	Dates of publications describing Musci, 1801-1821. Troy, New York
105	Sayre, G. et al.	1964	The authorities for the epithets of mosses, hepatics and lichens
106	Schultze-Motel, W.	1963	Vorläufiges Verzeichnis der Laubmoose von Neuguinea. Willdenowia III, 3 p399-549 (overdruk, ingebonden).
107	Schuster, R.M.	1963	An annotated synopsis of the Genera and Subgenera of Lejeuneaceae. Beihefte zur Nova Hedwigia, Heft 9.
108	Schuster, R.M.	1968	Studies on Hepaticae XXIX-XLIV. Nova Hedwigia Sonderabdruck aus Band XV
109	Siebel, H.N. et al.	1992	Rode lijst van in Nederland verdwenen en bedreigde mossen en korstmossen, overdruk van <i>Gorteria</i> 18, nr. 1
110	Sjödin, Å	1980	Växtekologiska studier, Index to distribution maps of Bryophytes 1887-1975. II Hepaticae Upsala
111	Sjödin, Å.	1980	Växtekologiska studier, Index to distribution maps of Bryophytes 1887-1975. I Musci Upsala
112	Smith, J.L.	1966	The liverworts Pallavicinia and Symphyogyna and their conducting system
113	Soderstrom, Lars	1996	Preliminary distribution maps of Bryophytes in Northwestern Europe, vol 2, Musci (A-I)
114	Steere, W.C. & H. Inoue	1972	Proceedings of symposium on distributional patterns and speciation of bryophytes in the circum-pacific region. <i>J. Hattori Bot. Lab.</i> 35: 1-298, overdruk.

115	Størmer, P.	1983	Characteristic features of the moss flora of the various parts of Europe
116	Strasser, W.	1987	Bestimmungsschlüssel für die Laub- und Lebermoose der Schweiz. 1. Teil: Laubmoose
117	Strasser, W.	1991	Laub- und Lebermoose der Schweiz, brochure 59 pp
118	Svazek, R.	1971	Flora CSSR, Bryophyta, Sphagnidae. Praag. (in Tsjechisch)
119	Sydow, P.	1881	Die Moose Deutschlands, Berlin
120	Szweykowski, J.	1981	New perspectives in Bryotaxonomy and Bryogeography, Poznań
121	Ursing, B.	1972	Svenska Växter. Kryptogamer
122	Vána, J. (ed)	1984	Proceedings of the Third Meeting of the Bryologists from Central and East Europe Praha 14th - 18th June 1982
123	Verdoorn, F. (ed.)	1938	Alexander W. Evans Dedicatory Volume. Annales Bryologici vol. XI
124	Watson, E.V.	1964	The structure and life of bryophytes
125	Wijk, R. van der	1948	Flora en Fauna deel I Planten en gewervelde dieren (alleen stukken over mossen en morsen = lichenen). Breughel, Amsterdam.
126	Wijk, R. van der	1958	Precursory studies on Malaysian Mosses II. A preliminary key to the moss genera. Blumea IX (1) p. 143-186 (reprint).

Tijdschriften

127		Buxbaumia 1-23 compleet, met index
128		Buxbaumia, 10 losse nummers
129		Buxbaumiella 1 -120
130		Buxbaumiella nr 1, 2 en 4
131		Field Bryology 115, 116
132		Gorteria 33: 4-6, 2009. special n.a.v. overlijden Ruud van der Meijden.
133		Hikobia suppl. Vol. 1, dec. 1981
134		Journal of Bryology 37 (3), 38 (1, 2, 4)
135		Lindbergia (bijna) complete jaargangen en vele losse nummers
136		Natura 61 (2/3), 1964. Mossennummer
137		The Bryologist vols 71-111 (zonder 87(3) en 99(3))

Varia

138	Adams, J.	1931	A students' illustrated Irish flora
139	Albertson, N.	1946	Österplana Hed ett alvarområde på Kinnekulle. Acta Phytogeogr. Suecica 20, 267 pp.
140	Alibertis, C. & A. Alibertis	1989	Die wilden Orchideen Kretas
141	Bijlsma, R.-J. et al.	2011	Het nieuwe Biesboschbos

142	Chinnock, R.J	1981	Common ferns and fern allies in New Zealand
143	Chytrý, M. & J. Vicherík	1995	Die Waldvegetation des Nationalparks Podyjí / Thayatal
144	Cortini Pedrotti, C. et al.	1973	La vegetazione e i suoli del Pian Grande di Castelluccio di Norcia (Appennino centrale)
145	Döbbele, P.	1981	Moosbewohnende Ascomyceten V. Die auf Dawsonia vorkommende Arten der Botanische Staatssammlung München
146	Eerden, M. van, H. Bos & L. van Hulst	2007	In the mirror of a lake, Peipsi and IJsselmeer for mutual reference
147	Futák, J. & L. Bertová (ed.)	1982	Flora Slovenska. III
148	Gams, H.	1967	Kleine Kryptogamenflora, Band IIb/2 Basidiomyceten: die Röhrlinge und Blätterpilze
149	Gams, H.	1969	Kleine Kryptogamenflora, Band Ia, Makroskopische Süßwasser und Luftalgen
150	Guch, I.	2003	The complete idiot's Guide (Chemistry)
151	Hawksworth, D.L. et al.	1995	Ainsworth & Bisby's Dictionary of the fungi
152	Hermans, T. & W. van Herk	1996	Paddestoelencursus IVN Bergeyk/Eersel
153	Hommel, P. et al.	2007	Terug naar het lindewoud, strooiselkwaliteit als basis voor ecologisch bosbeheer
154	Huxley, J. (ed.)	1945	The New Systematics, Oxford
155	Jacobs, M.	1981	Het tropische regenwoud. Een eerste kennismaking. Coutinho, Muiderberg
156	Jansen, A.	2000	Hydrology and restoration of wet heathland and fen meadow communities
157	Lans, H. van der & G. Poortinga	1986	Natuurbos in Nederland, een uitdaging
158	Lüdi, W. (red.)	1956	Die Pflanzenwelt Spaniens, Teil 1. Veröffentlichungen des Geobotanischen Institutes Rübel in Zürich. 31. Heft (gebonden)
159	Melchers, M.	2016	Meneer Walters, een Amsterdamse natuuronderzoeker
160	Moser, M.	1963	Kleine Kryptogamenflora, Band IIa, Ascomyceten
161	Susplugas, J.	1942	Le sol et la végétation dans le Haut-Vallespir (gebonden)
162	Tüxen, R. & E. Oberdorfer	1958	Die Pflanzenwelt Spaniens, Teil 2. Veröffentlichungen des Geobotanischen Institutes Rübel in Zürich. 32. Heft (gebonden)
163	Vigo i Bonada, J.	1983	Flora de la Vall de Ribes
164		1970	Biosystematiek.
165		1946-1983	Collectanea Botanica Vol. I-XIV, ingebonden, in Spaans

Vragen aan... Lukas Verboom

Hoe ben je geïnteresseerd geraakt in mossen en korstmossen? Hoe heb je de BLWG leren kennen?

Vanaf mijn jeugd ben ik al naar de natuur aan het kijken. Heel lang heb ik elk jaar naar een andere soortgroep gekeken. In de zomer was ik elk weekend met duiken en met insecten bezig. In de winter van 2017-2018 besloot ik dat ik de korstmossen en mossen maar eens zou proberen. Gewapend met van Christophe Brochard geleende boeken heb ik me in het diepe geworpen. Ik begon met kijken wat ik op mijn standaardrondje door een Gronings park kon vinden, en

na de eerste muurzonnetjes was ik verkocht. Sindsdien ben ik er elke week wel mee bezig! De ecologie om de soorten heen, wat groeit waar en waarom, boeit me het meest.

De BLWG kende ik al door de boeken en Verspreidingsatlas.nl. Op 6 oktober ben ik voor het eerst met Henk Timmerman en Laurens Sparrius op excursie gegaan, op een metro-excursie in Amsterdam. Vrij snel daarna ben ik ook lid geworden van de BLWG.

Op dit moment ben je bijna klaar met je studie mariene biologie. Wat zou je het liefst hierna willen doen?

Het liefst zou ik hierna ook iets doen met korstmossen en/of mossen, want dat zijn de onderwerpen die me inmiddels het meest interesseren en waar ik het meest vanaf weet. Op welke manier ik dat ga doen moet ik nog even zien. Anders sluit ik me denk ik aan bij een Ecologisch adviesbureau.

Wat is je favoriete mos of korstmos?

Teloschistes chrysophthalmus, oranje wimpermos! Deze prachtige soort was tot 2020 één keer gevonden in Nederland, in 1843, maar sinds 2020 zijn er al drie vondsten gedaan van deze spectaculaire soort. Ik herinner me nog goed dat ik hem zelf voor het eerst vond in de Pyreneeën, toen wist ik niet wat ik zag! Ik hoop dat hij in Nederland verder toeneemt, en hoop dat ik hem zelf ook een keer mag vinden.

Aan wie geef je het stokje door in deze rubriek en waarom?

Ik geef het stokje door aan Laurens Sparrius. Het verbaast me dat hij nog niet eerder zijn verhaal heeft mogen doen in deze rubriek, na zoveel voor de vereniging gedaan te hebben. Ik ben heel benieuwd hoe hij bij de BLWG is gekomen.

Lukas naast *Lobaria pulmonaria*, Corsica, voorjaar 2022.

Lidmaatschap

Lidmaatschap

Alleen voor leden van de KNNV in Nederland: € 22,50 per jaar (€ 20,00 bij automatische incasso)

Begunstiger of abonnement

Voor niet-KNNV-leden, organisaties en personen, ook in het buitenland: € 25,- per jaar

Lid worden gaat het makkelijkst met het opgaveformulier op www.blwg.nl.

Adreswijzigingen en opzeggingen kunt u sturen naar penningmeester@blwg.nl.

BLWG-winkel

Veldgids korstmossen van duin, heide en stuifzand: € 22,95

Onderzoek doen aan Korstmossen en ammoniak: € 5,95

Zoekkaarten "Korstmossen en ammoniak" 10 stuks: € 10,-

Onderzoek doen aan Mossen op steen: € 4,95

Losse nummers van Buxbaumiella (voorradij vanaf nr. 90): € 4,00

Balpen met BLWG-logo: € 2,50

Oranje loepkoord met sleutelring en BLWG-logo (zonder loep): € 2,50

Alle bedragen zijn exclusief verzendkosten. U kunt bestellen via www.blwg.nl/winkel of contact opnemen met Jan Pellicaan, winkel@blwg.nl.

Aanwijzingen voor auteurs

- Er is geen maximale lengte aan artikelen maar bij meer dan 8 pagina's tekst is vooraf overleg met de redacteur nodig
- De redacteur kan voorstellen de tekst in te korten of anderszins redactioneel te veranderen
- Nederlandse namen van (korst)mossen moeten tenminste bij de eerste keer dat een wetenschappelijke naam in de tekst wordt gebruikt, worden toegevoegd; auteursnamen worden niet gebruikt. Voor andere soortgroepen volstaat de Nederlandse naam.
- Abstract incl. Engelstalige titel is vereist
- Figuren en digitale foto's in hoge resolutie (100 pixels per cm) zijn welkom; een relevante foto kan in overleg worden geplaatst op de omslag; de vervaardiging van topografische kaartjes en verspreidingskaartjes wordt door de redacteur ondersteund
- Soortenlijsten worden alleen integraal opgenomen in verslagen van buitenlandse excursies; de overige soortenlijsten moeten worden ingekort tot de meest relevante groepen (b.v. Rode Lijstsoorten, nieuwe of zeldzame soorten voor de regio)
- In het geval artikelen worden gepubliceerd met soortenlijsten, bijzondere vondsten of revisies, is het deponeren van de basisgegevens in de BLWG Databank vereist.

Uiterste inleverdatum kopij

Buxbaumiella 125 (september 2022): 20 augustus 2022

Inhoud *Buxbaumiella* 124 juni 2022

Grote diversiteit korstmossen in de Hortus Botanicus te Leiden H.W. Timans	1
Een stadje aan de rivier – over een paar mossen in Vianen H.R. Zielman & Th.B.M. Kerkhof	7
Zeldzame dijkkorstmossen hebben weer (voor even) ruimte H.J. van der Kolk & T. van Trigt	15
Werkgroepnieuws Laurens Sparrius	
HiddenBiodiversity	22
Bijzondere lezingendag in Utrecht	22
Wilmar Remmelts nieuwe voorzitter BLWG	22
Prof. Dr. J.J. Barkmanprijs voor Klaas van Dort	23
André Aptroot benoemd tot BLWG-erelid	23
VERA: waarnemingen invoeren in het veld	23
Nieuwe projecten bij het bureau	24
Activiteitenoverzicht Koen Verhoogt	24
Boekenopruijing Jurgen Nieuwkoop	25
Vragen aan... Lukas Verboom	32

BLWG

mossen en korstmossen

Buxbaumiella is het tijdschrift van de Bryologische en Lichenologische Werkgroep van de KNNV. Meer informatie over de werkgroep en de index op *Buxbaumiella* kunt u vinden op www.blwg.nl.

ISSN 0166-5405

